

УДК 343.97

Філей Ю.В.¹, Гудименко Д.Ю.²

¹канд. юрид. наук, доц., НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. Юз-110м НУ «Запорізька політехніка»

ДЕТЕРМІНАЦІЯ ЗЛОЧИННОСТІ У СФЕРІ ЕКОНОМІКИ

Економічна злочинність як самостійне поняття, що означає складне, внутрішньо суперечливе соціальне явище, з'явилося в кримінології порівняно недавно. В середині ХХ ст. під економічною злочинністю розуміли злочинність «білих комірців», а в наш час вона включає широке коло протиправних діянь щодо зловживання економічною владою.

Практично усі вчені, починаючи з Е. Сатерленда, займаючись вивченням економічної злочинності, намагалися сформулювати її поняття. Майже всі ці варіанти схожі між собою, проте кожен автор або додавав, або виключав якусь ознаку з попереднього відомого поняття. Таке різноманіття і привело до неможливості створення єдиного чіткого визначення даного феномену, яким могли б оперувати кримінологи.

Характерною особливістю всіх подальших (після Е. Сатерленда) визначень економічної злочинності є той факт, що з них повністю був виключений суб'єкт злочину, тобто особа, яка займає високе соціальне становище. Особливо яскраво це виявилось в 70-і роки. Пояснюється це, по-перше, тим, що був розширений круг діянь, що підпадають під економічні злочини, де суб'єктами стали особи, які стоять на середній сходинці соціальної ієрархії, а по-друге, була зроблена спроба відвернути увагу громадськості від представників вищих соціальних верств. Незмінною ж залишалася та ознака, що дані злочини вчинюються в процесі професійної діяльності. На думку А.П. Закалюка, критерієм виокремлення злочинів у сфері економіки є спрямованість на економічні відносини, а для певної їх частини також наявність економічного інтересу та мети отримання злочинним шляхом економічного результату через зміну економічних відносин у власних цілях.

При аналізі економічної злочинності необхідно враховувати особливо високий рівень її латентності. Реальні масштаби цієї прихованої злочинності непорівнянні з кількістю зареєстрованих злочинів. Більшість економічних злочинів з різних причин не знаходять віддзеркалення в офіційній статистиці – рівень їх латентності знаходиться в межах 70–95%. Результати досліджень свідчать, що вся зареєстрована економічна злочинність складає не більше за третину від її загального фактичного масиву. На значній латентності злочинів у сфері економічної діяльності позначається і пасивність населення.

Особи, що вчинюють ці злочини, відрізняються високою соціальною пристосованістю, добре орієнтуються у соціальних і правових нормах. Даний тип особи злочинця характеризує корислива мотивація. Як правило, це чоловіки і жінки, які досягли віку 30-и і більше років, мають вищу або середню освіту, працюють в державних або приватних економічних структурах.

Причини вчинення корисливих злочинів у сфері економіки носять як об'єктивний, так і суб'єктивний характер. Так, в детермінації злочинності беруть участь і біологічні, і соціальні особливості людини. Наприклад, не впливається у бійку фізично слабка особа, важко скоювати економічні злочини з низьким рівнем інтелектуального розвитку.

Виділяються наступні найбільш поширені види причин корисливих економічних злочинів, похідні від загальної деморалізації особи – алкоголізму, наркоманії, токсикоманії, паразитичного існування людей, внаслідок чого виникають спотворені потреби і труднощі в їх задоволенні, у тому числі унаслідок відсутності легальних джерел доходів; гонитва за надприбутками, що найчастіше визначає вчинення найбільш небезпечних форм економічних і службових злочинів; тіньових економічних і інших стосунків, що передбачають вирішення інколи повністю легальних завдань на основі позаправової винагороди контрагентів і використання таким чином не заснованого на законі порядку передачі і отримання грошей, матеріальних цінностей, несплати податків і інших платежів; безгосподарності, недоліків обліку і контролю, охорони майна, прорахунків в правоохоронній діяльності, внаслідок чого формується переконання в безкарності і допустимості вчинення нових майнових злочинів; бюрократизму, що приводить до прагнення за будь-яку ціну забезпечити видиме благополуччя і приховати факти розбазарювання державних і інших коштів, корисливий зловживання, хабарництво; прорахунків в управлінні економікою, що приводить до інфляційних процесів, зниження життєвого рівня населення, корисливих злочинів у сфері приватизації; порушень демократичних принципів управління суспільством, відсутності гласності, механізмів дієвого контролю за різними гілками влади, результатом чого буває корисливе використання державного апарату в особистих інтересах.

Отже, економічна злочинність обумовлена деструктивними тенденціями в розвитку ринкових відносин в економіці і соціальній сфері. Відсутністю реальної захищеності легітимних економічних відносин, відставанням правотворчої діяльності від потреб господарської практики; лібералізацією правового регулювання підприємницької діяльності і пом'якшенням відповідальності за правопорушення в даній сфері; безсистемним прийняттям правових актів стосовно окремих елементів економічної системи, у зв'язку з чим згадані акти не лише не співвідносяться один з одним, але інколи носять суперечливий характер. Недоліками в діяльності правоохоронних органів, відставанням організаційно-управлінських заходів реагування на зміну криміногенної ситуації у сфері економіки.